

УДК 378.22.015

DOI:

Ольга Троценко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Наталія Пилячик, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології, заступник декана факультету іноземних мов
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗВО

Стаття присвячена проблемі розвитку емоційного інтелекту (EI) майбутніх учителів на заняттях англійської мови в закладі вищої освіти. Концепція EI уможливорює правильне тлумачення ситуації і вплив на неї; інтуїтивно вловлювати те, чого хочуть і потребують інші люди; набувати знання про сильні і слабкі риси людського характеру; ніколи не піддаватися стресу й не втрачати особисту привабливість. Це особливо важливо в педагогічній професії, зокрема, у вимірі професійної іноземної освіти. У ЗВО заняття англійської мови дають можливість розвивати EI студентів. Зроблено висновок, що EI відіграє ключову роль у формуванні мовних навичок і мовленнєвих умінь у процесі вивчення англійської мови, унаслідок чого поліпшується загалом якість її навчання. Наведено приклади розвитку EI в майбутніх учителів у процесі практичної діяльності (під час викладання англійської мови, організації педагогічної практики) у ЗВО.

Ключові слова: емоційний інтелект; майбутні вчителі англійської мови; іноземна мова; студенти; комунікація.

Лит. 12.

**Olga Trotsenko, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
English Philology Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**
**Nataliia Pyliachyk, Ph.D.(Philology), Associate Professor of the English
Philology Department, Deputy Dean of the Foreign Languages Faculty,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**

DEVELOPMENT OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS' EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ENGLISH LESSONS IN THE UNIVERSITY

The article is devoted to the problem of the development of future teachers' emotional intelligence in English lessons in the university. It is stated that in the sphere of contemporary foreign and Ukrainian pedagogical science authors actively discuss questions concerning forming of emotional intelligence (EI) which is the integral part of a future specialists' competency. The most academic version of the term Emotional Intelligence is perceiving it as a future specialist's integral characteristics which are revealed in the ability not only to understand but also to control and regulate both one's own and other people's emotions, also to use emotions in different activities and communication. The conception of EI enables correct understanding of the situation and usage of appropriate influence on it; intuitively feel other people's wishes and needs; obtain the knowledge of strong and weak sides of a human's character; never let stress overwhelm a person and keep personal attractiveness. These aspects are extremely important in a pedagogical sphere, especially in the field of professional foreign language education, as nowadays the questions concerning English language learning became very actual, and the aim of its learning is to help a young person to find his/her personality through a different culture, widen his/her mental outlook, become self-confident and obtain confidence in the professional sphere, effectively cooperate with people from different countries and of different nationalities. In the university English language lessons enable students to develop their EI by means of using different communicative situations as emotional intelligence is one of the components of successful communication and is developed only in this process. It is concluded that EI plays the key role in the forming of speech habits and linguistic skills in the process of English language learning, as a result there improves the quality of English language learning. There were presented the examples of the development of future teachers' EI in the process of their practical activity (in the process of English language teaching, organizing of pedagogical practice at school) in the university. It was proved that future English language teachers' EI is developed most effectively in the process of their communication.

Keywords: emotional intelligence; future English language teachers; foreign language; students; communication.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток шкільної та вищої освіти, активне впровадження освітніх інновацій у закладах освіти України, підвищення інтенсивності використання інформаційних технологій у численних сферах суспільного життя разом із розширенням можливостей в отриманні знань та якості комунікацій, що особливо

актуалізувалося за умов дистанційного навчання, спричиненого поширенням пандемії, ставлять на порядок денний складні запитання до фахівців освітньої галузі, зокрема, і щодо організації, функціонування, супроводу навчання майбутніх педагогів за швидкоплинних умов глобалізації. Сьогодні саме поведінка й емоційні сторони особистості вважаються тим вирішальним чинником ефективного функціонування особи і на місці її праці, і на місці навчання, і в особистому житті, позаяк хороші взаємини і співпраця є ключем до успіху в кожній ділянці людської діяльності.

Невипадково в сучасній зарубіжній та українській педагогічній науці автори активно порушують питання формування емоційного інтелекту (EI) як невід'ємної компетенції майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень. Учені виявляють велике зацікавлення проблемами емоційного інтелекту, розкриття науково-теоретичних засад розвитку EI, зокрема, у фахівців гуманітарних професій (О. Верітова, В. Димань, В. Зарицька, М. Журавльова, О. Нечипорук, Б. Савчук та ін.), увиразнюють ключові ознаки, що доводять правомірність виокремлення EI в окремий вид (В. Зарицька) та ін.

Мета статті – проаналізувати проблему формування емоційного інтелекту майбутніх учителів на заняттях іноземної мови у ЗВО.

Вклад основного матеріалу. У науці є різні концепції EI, до прикладу, Р. Бар-Он; Т. Бредберрі; Дж. Майер, П. Салоуей та Д. Карузо; К. Петрідес та А. Фернем та ін.) [7; 8; 9]. Найбільш академічною версією визначення EI є розуміння його як інтегральної властивості майбутнього фахівця, що виявляється у здатності не тільки розуміти, а й контролювати та регулювати власні емоції й емоції інших людей, а також використовувати емоції у діяльності та спілкуванні. Утім, попри загальну термінологію, учені по-різному визначають суть феномену EI. Аналізуючи відсутність прямої залежності успішності людей від коефіцієнта розумового розвитку (IQ), авторитетний американський дослідник Д. Гоулман ще 1995 р. зазначав, що важливим чинником, який не враховується, і який має істотний вплив на всі сфери життєдіяльності людини, є здібності (їх учений називає “емоційним інтелектом” [4, 10]. Отже, EI передбачає самоконтроль, завзяття і наполегливість, а також уміння мотивувати власні дії [1; 3].

На цьому зосереджені концептуальні ідеї світових форумів у Давосі, де представники інтелектуальної, політичної та фінансової еліти

обговорюють гострі проблеми сучасного світу, визначають основні орієнтири його розвитку. Так, до прикладу, Всесвітній економічний форум у Давосі (2016) [12] репрезентував результати дослідження щодо визначення на основі 35 базових навичок (skills) найбільш затребуваних у XXI ст. компетенцій, з-поміж яких – комплексне розв'язання проблем (Complex problem solving); критичне мислення (Critical thinking); творчість, креативність (Creativity); координація з іншими (Coordinating with others); судження та ухвалення рішень (Judgment and decision-making); орієнтація на послуги (Service orientation); переговори (Negotiation); емоційний інтелект (Emotional Intelligence); когнітивна гнучкість (Cognitive flexibility) [10]. За висновком форуму, формування цих умінь має стати компасом для розвитку освітньої політики і навчання в усіх країнах світу [12].

Концепція EI, яка розглядається як альтернатива концепції традиційного інтелекту, уможливило правильно тлумачити ситуацію і впливати на неї; інтуїтивно вловлювати те, чого хочуть і потребують інші люди; набувати знання про сильні і слабкі риси людського характеру; ніколи не піддаватися стресу й не втрачати особисту привабливість [4; 7; 8; 9].

Це особливо важливо в педагогічній професії, зокрема, у вимірі професійної іншомовної освіти, адже сьогодні, як ніколи раніше, актуальними постали питання про оволодіння англійською мовою, а мета її вивчення полягає у тому, щоб допомогти юній особистості знайти себе через іншу культуру, розширити кругозір, стати впевненою у собі, своїй професійній компетентності, ефективно взаємодіяти з представниками інших країн і культур тощо [11]. У процесі вивчення іноземної мови необхідно когнітивно перебудуватися на інший пласт мовного універсуму, використовувати і вибудовувати нові, асоціативні зв'язки, залучати засоби мнемотехніки, розвивати й удосконалювати вимову, активізувати комунікативні навички, спілкувальний етикет тощо. Інакше кажучи, використовувати емоційний інтелект у всій палітрі його різноманітних проявів. Тому що більш розвинений буде в майбутнього вчителя англійської мови емоційний інтелект, то ефективніше відбуватиметься вивчення мови і її використання, відповідною – кращою буде фахова підготовка молодого спеціаліста до роботи в школі.

Оскільки методика навчання іноземної мови у ЗВО не існує ізольовано, а тісно пов'язана з низкою інших наук (мовознавством, педагогікою,

психологією, філософією, фізіологією та ін.), необхідно зважати на психологічні закономірності її вивчення. Науковець Г. Ведель [2, 4] виокремлює особливості вивчення іноземної мови, з-поміж яких – механізми мислення, що слугують процесу опанування першою та другою мовами, виникнення і їх функціонування, роль перекладу при цьому; зростаючий рівень оволодіння другою мовою: від знань до здібностей / умінь / навичок; роль механічної пам'яті і вікових особливостей у засвоєнні другої мови; навчання буквеного та образно-словесного читання, а також читання з розумінням і читання з подальшим перекладом; навчання граматики за правилами і моделями речень, послідовний розгляд граматичних явищ на заняттях; стилістичні особливості перекладу і редагування тощо.

Як бачимо, чимало особливостей вивчення іноземної мови мають психологічну природу, ці завдання методика викладання англійської мови може розв'язати лише спільно з психологією та педагогікою, спираючись на психологічні і фізіологічні закономірності, соціальні чинники та ін. Важливу роль, окрім іншого, відіграє виховне значення вивчення студентами іноземної мови, що полягає безпосередньо в тому, що навчальний матеріал, вдало дібраний викладачем, уже виховує сам собою. Опанувати іноземну мову – значить навчитися мислити цією мовою, отже, за таких умов актуалізується врахування закономірностей вивчення іноземної мови (теорії єдності свідомості і діяльності; теорії поетапного формування розумових процесів; теорії установки; концепції відкритого і прихованого способу навчання; теорії ступеня інтенсивності стану збудження студентів у процесі навчання; концепції внутрішнього мовлення і латентної артикуляції, основного механізму як словесного, так і образного мислення; теорії латентної вербалізації і багатьох інших) [2].

З огляду на це важливо в процесі вивчення англійської мови у ЗВО враховувати здобутки зарубіжних дослідників ЕІ, зокрема, класичну модель Bar-On. Учений Р. Бар-Он 1996 р. розробив тест EQ-i (інвентаризація емоційного коефіцієнта), який містив перелік запитань для визначення його співвідношення, тобто володіння людиною 15 здібностями, як-от: 1) самооцінка-усвідомлення та самооцінка своїх можливостей і обмежень, сильних і слабких сторін, сприйняття себе "таким, яким я є"; 2) емоційне усвідомлення – розуміння емоційного стану та причин його виникнення; 3) самовираження – чітке, конструктивне вираження своїх почуттів, думок, здатність мобілізувати емоційну енергію, виявити

твердість переконань; 4) незалежність – опора на власні сили, емоційна незалежність; 5) емпатія – визнання, розуміння та усвідомлення почуттів іншої людини; 6) соціальна відповідальність – самоідентифікація як учасника соціальної групи, конструктивна співпраця, турбота та відповідальність за себе й інших; 7) міжособистісні стосунки – установлення взаємовигідних стосунків на основі емоційної близькості, комфортної поведінки в соціальних контактах; 8) стійкість до стресу – ефективне управління своїми емоціями, швидкий вихід зі складних ситуацій; 9) контроль імпульсів – стримування емоцій; 10) оцінка дійсності – порівняння почуттів і думок з об'єктивною реальністю; 11) гнучкість – коригування почуттів, думок, уявлень, поведінки відповідно до обставин; 12) розв'язання проблем – з'ясування сутності та пошук шляхів їх ефективного розв'язання; 13) самоактуалізація – постановка цілей та прагнення до їх досягнення на основі потенціалу особистості; 14) оптимізм – емоційний баланс, позитивне ставлення та збереження надії за будь-якої ситуації; 15) щастя / благополуччя – почуття задоволеності іншими людьми, життям загалом [2; 10, 203].

У ЗВО заняття іноземної мови дають можливість розвивати ЕІ студентів, зокрема, через використання різних комунікативних ситуацій, позаяк емоційний інтелект є одним із компонентів успішної комунікації і розвивається тільки в її процесі. У лінгводидактиці чимало фахівців вважають, що саме навчання іноземної мови істотно впливає на формування особистості, головним чином, на її емоційну сферу. Позаяк іноземна мова є предметом інтегративним і охоплює весь спектр інтересів студентів (літературу, культуру, мистецтво, політику, спорт, науку, бізнес тощо, це дає змогу зробити цю дисципліну особистісно значущою. Таким чином, ЕІ відіграє ключову роль у формуванні мовних навичок і мовленнєвих умінь у процесі вивчення англійської мови, унаслідок чого поліпшується загалом якість її навчання. У зв'язку із цим розвиток ЕІ в студентів залежить від всіх рівнів діяльності викладача, починаючи з планування заняття, добору дидактичного матеріалу і закінчуючи характером взаємин в академічній групі як між студентами, так і між викладачем і студентами (за американським психологом Д. Гоуманом, це два типи ЕІ: внутрішньоособистісний (intra-personal) і міжособистісний (interpersonal) рівні [4], що ґрунтуються на таких принципах, як самооцінка, самосвідомість, саморегуляція, мотивація, соціальна, емпатія, соціальні навички [4]).

У процесі практичної діяльності, викладаючи англійську мову студентам у ЗВО, велику увагу звертаємо на формування ЕІ майбутніх учителів іноземної мови не тільки на заняттях, а й під час організації педагогічної практики, метою якої є оволодіння студентами сучасними методами, принципами та засобами навчання іноземних мов, формування в них на базі психолого-педагогічних і фахових знань професійних умінь та навичок для здійснення освітнього процесу з іноземної мови в закладах освіти, розвиток здатності самостійно розв'язувати типові професійні завдання, передбачені вимогами освітньо-кваліфікаційного рівня учителя / викладача іноземних мов; застосування та продукування нових знань для розв'язання проблемних педагогічних і науково-дослідницьких завдань у галузі навчання іноземних мов у вищій школі, здатність добирати відповідний навчальний матеріал на одне або серію занять з англійської мови як другої іноземної згідно з обраною метою; уміння враховувати взаємозалежності рецептивних і експресивних форм роботи в процесі засвоєння навчального матеріалу та формування практичних навичок і вмінь студентів; здатність поєднувати початковий матеріал із різними видами немовної діяльності; здатність враховувати вікові й індивідуальні особливості школярів; створювати в школі комунікативно насичене англомовне середовище; розвивати любов до англійської мови, формувати стійку мотивацію до її вивчення; формувати спілкувальний етикет тощо [5]. У процесі проходження педагогічної практики майбутньому вчителю іноземної мови необхідно пам'ятати про толерантне ставлення до учнів, створення сприятливої емоційної атмосфери на уроці англійської мови, потрібно приділяти увагу здібностям кожного учня і їх потенційним можливостям. Також важливо оцінювати зусилля, витрачені на досягнення поставленої мети.

У процесі педагогічної практики звертаємо увагу студентів і на такий принцип ЕІ, як самоконтроль, коли кожен учень може сам оцінювати свої досягнення і результати. З метою розвитку формування об'єктивної оцінки, реалістичного мислення, необхідно робити акцент на саморефлексію учня, його самооцінку позитивних і негативних дій і емоцій. Навчившись вести внутрішній діалог із самим собою, учні зможуть краще концентрувати увагу на виконанні поставлених перед ними завдань і працювати більш ефективно на уроці англійської мови. Постійне звернення до саморефлексії учня може сприяти розвитку технік спілкування зі своїм "я" і стати невід'ємною частиною розумової і поведінкової діяльності школяра [1; 6].

Принцип саморегуляції полягає у демонструванні різних моделей поведінки, при цьому можна використовувати різні комунікативні ситуації. Майбутньому вчителю іноземної мови варто враховувати, що однією з важливих якостей, яка показує рівень емоційного інтелекту, є наявність почуття гумору. Доцільно, до прикладу, на заняттях з англійської мови використовувати комікси, спонукати студентів / учнів до побудови мінірозповіді, запропонувати їм завершити діалоги, скласти діалогічні репліки на основі зображень тощо.

Важливо вміти розпізнавати почуття інших людей, оскільки від цього залежить результат педагогічної взаємодії, взаємини в студентській групі. Неодмінно треба вміти керувати емоціями. Це перший і вирішальний чинник успіху в навчальному процесі, тому навіть усмішка викладача впливає на настрій студентів, бажання вивчати предмет, формує інтерес до англійської мови, стійку мотивацію до її вивчення. Ґрунтовне вивчення мовних формул вітання, прощання, подяки, вибачення, згоди, незгоди, компліменту тощо є важливою умовою виховання ЕІ майбутніх учителів англійської мови.

Наведемо приклади завдань, які використовуємо на заняттях іноземної мови в ЗВО: зазвичай на початку заняття для створення приємної атмосфери для спілкування застосовуємо ігри, завдання на кшталт "ice breakers, warmers", розпочинаємо заняття фразами "How are you? How are you feeling today?" Далі студенти за ланцюжком відповідають на це запитання. Цей емоційно насичений мовний ритуал триває недовго (займає 3–4 хвилини), але за допомогою цього прийому досягається низка освітніх цілей, зокрема, створюється сприятлива психологічна атмосфера, розширюється словниковий запас (до прикладу, розпочинаємо на перших заняттях із найпростіших прикметників happy, sad, tired та ін., на кожному наступному занятті використовуємо 2–3 нових слова для позначення емоцій і т. д.). Пропонуємо студентам гру: демонструємо смайлики, які виражають різні емоції, і просимо схарактеризувати стан смайлика, описати психологічний, фізичний стан людини, яку він зображає, показати пантоміму, яка відображає ту чи ту емоцію, також можна використовувати "Emotional box", куди студенти вміщують листочки з негативними емоціями, тощо. За допомогою цього завдання, коли стають зрозумілі людські емоції і стани, доречно поставити і додаткові запитання: Why are you feeling bad? What happened? Це дає змогу попрацюватися в обґрунтуванні своїх почуттів / емоцій. Відтак

доречно запропонувати гру "Відгадай емоцію, покажи пантоміму" (студенти за чергою отримують картку з емоцією і зображають її, а інші студенти її розпізнають). Сильнішим студентам пропонуємо більш складне завдання: опишіть свій стан, доведіть, чому ви себе так почуваете, і продемонструйте це невербально. Студенти при цьому отримують картки з опорними словами (happy, angry, excited, worried, pleased, tired та ін.). Як опори відповіді на запитання пропонується різні словосполучення (pass exams, win the lottery, break the video, fail exams, receive bad news, lose a tennis match, go to the party, have an argument with a friend, lose one's wallet, sleep badly, buy new clothes та ін.) і граматичні структури з прикладами. Також активно використовуємо рольові ігри (role-plays), драматизацію діалогу (відпрацювання діалогу відбувається в кілька етапів: розбір нових слів, прослуховування діалогу, повторення хором, неодноразове прочитання, під час якого студенти повинні передати емоції (до прикладу, цікавість, нерозуміння, гнів і т. д.), інтонацію, конкурс читців, конкурс драматизації (drama contest "A role play") та ін.

До одного з найважливіших у формуванні ЕІ відносять принцип мотивації досягнення, тому одне з головних завдань на заняттях англійської мови вбачаємо у формуванні віри студентів у свої здібності та можливості. Задля досягнення цього ставимо перед ними такі завдання й цілі, які їм під силу виконати, утім, при цьому варто звертати увагу на наполегливість і витрачені студентами зусилля, спрямовані на виконання завдання, а не кінцевий результат.

І насамкінець: важливо пам'ятати про емпатію як усвідомлене співпереживання поточного емоційного стану іншої людини без втрати відчуття зовнішнього походження цього переживання. У процесі вивчення англійської мови у ЗВО викладачеві варто постійно зважати на те, які емоції відчувають студенти в різних навчальних ситуаціях, а також, розглядаючи соціальні навички, необхідно звертати увагу на забезпечення студентів такими завданнями, які дають їм змогу навчатися працювати в групах або в парі, формувати соціальні зв'язки, почуття товарищескості тощо. Усі зазначені принципи зазвичай використовуються і реалізуються в різних типах вправ і завдань, тому важливим є добір тематичного матеріалу, а також використання ефективних (як традиційних, так і інноваційних) прийомів, засобів і форм навчання, з-поміж яких – ігрові, які сприяють прояву активності студентів у процесі побудови

діалогічних і монологічних висловлювань, а також на заняттях-дискусіях. За такої організації педагогічної діяльності студенти активно спілкуються і діляться своїми ідеями англійською мовою. І тут викладачеві необхідно створити атмосферу довіри, до прикладу, використовувати завдання і вправи, під час виконання яких майбутні вчителі повинні дізнатися про інтереси один одного, звички, характер. Такі типи завдань не тільки сприяють розвитку вмінь і навичок діалогічного та монологічного мовлення, але й поліпшують психологічну атмосферу в межах групи, налагоджують дружні взаємини. Доцільною, на наш погляд, є зміна складу груп у такий спосіб, щоб студенти з високим ЕІ переходили в різні групи, що зазвичай спричиняє випадки, коли студенти з більш низьким рівнем ЕІ поступово набувають розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, емоційний інтелект розвивається у процесі комунікації, яка моделюється на заняттях іноземної (у нашому випадку англійської) мови. З-поміж інноваційних технологій, які слугують оптимізації навчального процесу, виокремлюємо ті, які сприяють формуванню емоційного інтелекту, що передбачають розвиток самосвідомості майбутніх учителів англійської мови (особа з високим ступенем самосвідомості знає свої сильні і слабкі сторони, вміє усвідомлювати власні емоції), управління емоціями, самоконтроль, самомотивацію, емпатію (уміння ставити себе на місце іншої людини, відчувати її почуття, а значить, урахувати в процесі ухвалення рішень емоції іншої людини, управління стосунками, робота в команді (майстерність співпраці, володіння знаннями про те, коли і як потрібно брати керівництво на себе, а коли – підпорядкуватися керівництву інших), ухвалення рішень (уміння обмірковувати свої вчинки і передбачати їх наслідки, відстежувати, що впливає на ухвалення рішення: почуття або розум), відповідальність (здатність визнавати наслідки своїх рішень і вчинків, виконувати обіцянки і взяті на себе зобов'язання), відкритість (здатність будувати стосунки, що ґрунтуються на довірі). Подальшого вивчення вимагає проблема розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів англійської мови у ЗВО в процесі позааудиторної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. Новополюк, 2011. 388 с.
2. Ведель Г. Е. Из истории методов

преподавания иностранных языков. Воронеж, 1979. 56 с.

3. Верітова О. С. Проблема розвитку емоційного інтелекту майбутніх педагогів вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя*, 2017. Вип. 56–57 (109–110). С. 98–105.

4. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. Москва : Манн, Иванов и Фербер (МИФ), 1995. 334 с.

5. Освітні програми та забезпечення спеціальностей. URL: <https://kaf.pnu.edu.ua/%d0%be %d1%81%d0% b2%d1 %96% d1% 82%d0%bd%d1%96-%d0% bf%d1%80% d0% be%d 0%b3%d1 %80 %d0% b0%d0%bc%d0%b8/>

6. Троценко О.Я. Формування толерантного ставлення до учнів на уроках іноземної мови в початковій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: Зб. наук. пр.* 2008. № 9. С.99–101.

7. Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18, 13–25.

8. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D. (2000). Models of emotional intelligence. *Sternberg R. Handbook of Intelligence*. Cambridge : Cambridge University Press, 396–420.

9. Petrides, K. V. (2010). Trait Emotional Intelligence Theory. *Industrial and Organizational Psychology*, 3, 136–139.

10. Savchuk, B., Pantyuk, T., Kotenko, R., Tkachivska, I., Vysochan, L., Pustovit, H., Bilawicz, J., Bilavych, H., & Fedchyshyn, N. (2020). The Usage of Coaching Technology in the Formation of Emotional Intelligence of Future Tourism Managers. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(8), 201–210.

11. The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. (2002). Barcelona. Available at: <http://www.edu.language learning.com.ua>.

12. World economic forum, 2020. URL: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2020>

REFERENCES

1. Andreeva, Y. N. (2011). Emotsionalnyi intellekt kak fenomen sovremennoi psikhologii [Emotional intelligence as a phenomenon of modern psychology]. *Novopolotsk*, 388 p. [in Russian].

2. Vedel, H. E. (1979). Iz istorii metodov prepodavaniia inostrannykh yazykov [From the history of methods of teaching foreign languages]. *Voronezh*, 56 p. [in Russian].

3. Veritova, O. S. (2017). Problema rozvytku emotsiinoho intelektu maibutnikh pedahohiv vyshchoi shkoly [The problem of developing emotional intelligence of future teachers of higher education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. Zaporizhzhia*, No. 56–57 (109–110), pp. 98–105. [in Ukrainian].

4. Houlman, D. (1995). Emotsyonalnyi intellekt. Pochemu on mozhet znachyt bolshe, chem IQ [Emotional intelligence. Why it can mean more than IQ]. *Moscow*, 334 p. [in Russian].

5. Osvitni prohramy ta zabezpechennia spetsialnestei [Educational programs and specialties]. Available at: <https://kaf.pnu.edu.ua/%d0%be %d1%81%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%bd%d1%96-%d0%bf%d1%80% d0%b0%d0%bc%d0%b8/> [in Ukrainian].

6. Trotsenko, O. (2008). Formuvannia tolerantnoho stavlennia do uchniv na urokakh inozemnoi movy v pochatkovii shkoli [Formation of a tolerant attitude to students in foreign language lessons in primary school]. *Pedagogical education: theory and practice. Pedagogy. Psychology: Coll. Science. works*, No. 9, pp. 99–101. [in Ukrainian].

7. Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18, pp.13–25. [in English].

8. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D. (2000). Models of emotional intelligence. *Sternberg R. Handbook of Intelligence*. Cambridge : Cambridge University Press, pp.396–420. [in English].

9. Petrides, K. V. (2010). Trait Emotional Intelligence Theory. *Industrial and Organizational Psychology*, 3, pp.136–139. [in English].

10. Savchuk, B., Pantyuk, T., Kotenko, R., Tkachivska, I., Vysochan, L., Pustovit, H., Bilawicz, J., Bilavych, H., & Fedchyshyn, N. (2020). The Usage of Coaching Technology in the Formation of Emotional Intelligence of Future Tourism Managers. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(8), pp.201–210. [in English].

11. The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. (2002). Barcelona. Available at: <http://www.edu.language learning.com.ua>. [in English].

12. World economic forum, 2020. Available at: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2020> [in English].

Стаття надійшла до редакції 20.08.2021